

CÔNG CUỘC CẢI TỔ CỦA GIÁO HOÀNG FRANCIS

Tóm tắt: Sau khi lên ngôi năm 2013, Giáo hoàng Francis đã tiến hành cải tổ Giáo triều Roma với ba nội dung: cải tổ bộ máy hành chính Vatican, đổi mới phương thức truyền giáo của Giáo hội và mở ra đường lối đối ngoại hướng về Châu Á, trọng tâm là Việt Nam và Trung Quốc. Sự cải tổ của Giáo hoàng về phương hướng hoạt động có những tác động đối với Công giáo Việt Nam. Bài viết trình bày quan điểm cải tổ Giáo triều Roma và đường lối thiết lập quan hệ ngoại giao của Giáo hoàng Francis.

Từ khóa: Giáo hoàng Francis, Giáo triều Roma, Tòa Thánh Vatican.

1. Dẫn nhập

Ngày 13/3/2013, mật nghị hồng y đã bỏ phiếu bầu Hồng y Jorge Mario Bergoglio làm Giáo hoàng thứ 266 của Giáo hội Công giáo, lấy hiệu là Francis. Giáo hoàng Francis sinh ngày 17/12/1936, tại Buenos Aires, Argentina; gia nhập Dòng Tên năm 1958, thụ phong linh mục năm 1969; là Tổng Giám mục Tổng Giáo phận Buenos Aires, tấn phong Hồng y năm 2001.

Giáo hoàng Francis là vị Giáo hoàng đầu tiên không phải là người Châu Âu trong lịch sử 1.300 năm của Giáo hội Công giáo; là vị Giáo hoàng đầu tiên của Châu Mỹ Latinh, nơi có 41% dân số Công giáo; là tu sĩ Dòng Tên đầu tiên làm Giáo hoàng.

Giáo hoàng Francis được bình chọn là nhân vật tiêu biểu năm 2013 và tiếp tục gây ấn tượng mạnh mẽ trong năm đầu tiên trên cương vị người đứng đầu Giáo hội Công giáo hoàn vũ với những tuyên bố và hành động cụ thể. Vị Giáo hoàng này đang thực hiện một sự cải tổ lớn không chỉ ở phương diện bộ máy tổ chức Vatican, mà còn ở cách thức truyền giáo và mở ra một hướng quan hệ mới cho Giáo hội Công giáo trong xu thế phát triển của thế giới.

* ThS., Vụ Công giáo, Ban Tôn giáo Chính phủ.

2. Một số cải tổ của Giáo hoàng Francis

2.1. Cải cách bộ máy hành chính Vatican

Vatican vừa là Tòa Thánh, vừa là quốc gia có chủ quyền theo công ước quốc tế. Giáo hoàng vừa là người đứng đầu Nhà nước Vatican, vừa là người đứng đầu Giáo triều Roma. Năm 1988, Giáo hoàng Gioan Phaolo II ban hành *Hiến chế Pastor Bonus* (Mục tử nhân lành) về các cơ quan trung ương của Tòa Thánh. Theo đó, cơ cấu tổ chức của Vatican gồm 9 bộ, 12 hội đồng và các văn phòng đặc trách từng lĩnh vực cụ thể. Đứng đầu các cơ quan của Tòa Thánh thông thường là hồng y, tổng giám mục người Châu Âu và làm việc tại Vatican. Thời gian vừa qua, bộ máy hành chính của Vatican được đánh giá là hoạt động kém hiệu quả, đặc biệt dễ xảy ra một số vấn đề gây xôn xao dư luận và ảnh hưởng trực tiếp đến vị trí và vai trò của Giáo hội Công giáo như: việc lạm dụng tình dục của giáo sĩ, sự rò rỉ bí mật của Vatican và bê bối tài chính vào năm 2013 đã hé lộ những cuộc đấu đá nội bộ của quan chức Vatican, v.v... Để cải tổ bộ máy hành chính Vatican, Giáo hoàng Francis thành lập Hội đồng Cố vấn gồm tám hồng y, do Hồng y Rodriguez Maradiaga đứng đầu, giúp Giáo hoàng trong việc điều hành Giáo hội và nghiên cứu một dự án xem xét lại *Hiến chế Pastor Bonus*. Tân Giáo hoàng cùng hội đồng này có nhiều phiên làm việc để xem xét toàn diện Giáo triều Roma, duyệt các bộ của Tòa Thánh với mục đích cải tổ sâu rộng để đi tới một tông hiến mới thay thế *Hiến chế Pastor Bonus*.

Nằm trong công cuộc cải cách của tân Giáo hoàng, ngày 15/10/2013, Hồng y Tarcisio Bertone thôi giữ chức Quốc Vụ khanh Tòa Thánh. Chức vụ này được thay thế bằng một nhân vật có nhiều kinh nghiệm ngoại giao, đó là Tổng Giám mục Pietro Parolin. Việc thôi giữ chức Quốc Vụ khanh Tòa Thánh của Hồng y Tarcisio Bertone, người có quyền lực thứ hai sau Giáo hoàng tại Vatican, được xem như kết thúc giai đoạn sóng gió của Giáo triều Roma. Đồng thời, vai trò cai trị siêu quyền lực trong Giáo triều Roma của Phủ Quốc Vụ khanh cũng sẽ kết thúc. Giờ đây, tổ chức này chỉ như một văn phòng thực hiện đúng chức năng như Hồng y Rodriguez Maradiaga nói: “Ngài và bảy Hồng y còn lại hiện đã ghi chép lại tất cả những gì chúng tôi quan sát thấy nơi Văn phòng Quốc Vụ khanh. Chúng tôi nhấn mạnh, Quốc Vụ khanh thực chất là thư ký của Đức Thánh Cha. Ngài không phải là thủ tướng hay tổng trấn”¹.

Việc thành lập Bộ Kinh tế ngày 24/2/2014 và bổ nhiệm Hồng y George Pell, thành viên trong tám hồng y cố vấn, người Australia đứng đầu, được xem như siêu bộ của Tòa Thánh “sẽ đảm nhiệm việc thanh lý và giám sát kinh tế của mọi phòng sở của Vatican”². Bộ Kinh tế gồm 15 thành viên, trong đó có tám vị giáo sĩ từ các lục địa khác nhau và bảy giáo dân là chuyên viên tài chính quốc tế. Bộ này có nhiệm vụ giám sát hoạt động kinh tế và quản trị của Tòa Thánh nhằm đảm bảo việc sử dụng các nguồn lực tài chính phù hợp để giúp các chương trình, nhất là chương trình cho người nghèo; soạn thảo ngân sách Tòa Thánh, áp dụng các tiêu chuẩn tài chính quốc tế trong công việc điều hành Bộ Kinh tế. Bộ Kinh tế độc lập với Phủ Quốc Vụ khanh. Người đứng đầu Bộ Kinh tế sẽ trình các vấn đề trực tiếp lên Giáo hoàng, không có nhiệm vụ báo cáo tài chính cho Quốc Vụ khanh và phải được sự duyệt xét của Quốc Vụ khanh mới được thực hiện như trước đây. Bộ Kinh tế còn có quyền áp đặt luật lệ tài chính lên Phủ Quốc Vụ khanh và thanh lý sổ sách của cơ quan này.

Ban Tư vấn của Bộ Giám mục, phụ trách tuyển chọn và bổ nhiệm các giám mục trên thế giới, dưới thời Giáo hoàng Francis có một số thay đổi về nhân sự. Hồng y Marc Ouellet người Canada được bổ nhiệm đứng đầu Bộ Giám mục thay Hồng y Raymond Burke người Mỹ được coi là có đường lối bảo thủ và ít quan tâm đến giám mục các Giáo hội địa phương. Hồng y Mauro Piacenza, một nhân vật có đường lối cứng rắn, thôi đứng đầu Hội đồng Giám mục Italia. Giám mục Franz - Peter Tebarts - Van Elst bị cách chức ngày 26/3/2014 và chuyển vĩnh viễn khỏi Giáo phận Limburg, nước Đức, do chi 31 triệu euro để trùng tu Tòa Giám mục và Trung tâm Mục vụ Giáo phận. 19 hồng y được tấn phong ngày 22/2/2014, trong đó chỉ có bốn vị ở Vatican, hai vị ở Châu Âu, số còn lại đến từ các Giáo hội thuộc Châu Phi, Châu Mỹ và Châu Á.

Cụ thể hóa chương trình mục vụ của Giáo hội Công giáo hoàn vũ năm 2014 với chủ đề “Phúc Âm hóa gia đình”, Giáo hoàng đã chủ trì một hội nghị hồng y bất thường bàn về vấn đề gia đình vào ngày 20/2/2014. Trọng tâm của hội nghị bàn về vấn đề củng cố đức tin, ly dị và tái hôn trong gia đình. Giáo hoàng đang muốn chọn một cặp gia đình đứng đầu Hội đồng Gia đình Tòa Thánh và thành lập Thánh bộ Đặc trách Giáo dân (Bộ Giáo dân) thay cho Hội đồng Giáo hoàng về Giáo dân, như một sự khẳng định tầm quan trọng của giáo dân trong Giáo hội. Giáo hoàng cũng hướng đến việc ngày càng có nhiều giáo dân cùng nhận trách nhiệm lãnh đạo Giáo hội, làm giảm đi “hội chứng quyền lực nơi giáo sĩ”.

2.2. *Đổi mới hoạt động truyền giáo*

Cùng với sự sắp xếp lại bộ máy hành chính Vatican, Giáo hoàng Francis đã bắt tay vào việc tái thiết đường hướng mục vụ của Giáo hội bằng việc “tân Phúc Âm hóa”, mà đối tượng là người nghèo như lời tuyên bố của ông khi tiếp các nhà báo ngày 16/3/2013: “Tôi mong muốn Giáo hội nghèo, vì người nghèo”. Giáo hoàng đề cao việc xây dựng đời sống đức tin của mỗi giáo dân, sự cần thiết phải ra ngoài Giáo hội để gặp gỡ mọi người và cần có một dự án mục vụ đặt trọng tâm vào Chúa Giêsu. Người đứng đầu Tòa Thánh mong muốn Giáo hội cần có những hành động thiết thực, như những việc làm cụ thể của ông sau khi được bầu: thăm người di cư, rửa chân cho tù nhân tại một nhà tù ở Italia; kêu gọi người Công giáo đến các “vùng ven của thế giới”, quan tâm nâng đỡ người đau khổ và người đã từ bỏ Giáo hội; tham dự Đại hội Giới trẻ Thế giới tại Brasil và kêu gọi đổi mới Giáo hội bằng cuộc dẫn thân mới; cử hành Thánh lễ Tiệc ly tại một trung tâm chăm sóc người già và người khuyết tật ở Roma, v.v...

Ngày 5/7/2013, Giáo hoàng công bố *Thông điệp Ánh sáng Đức tin*, một thông điệp do Giáo hoàng Benedicto XVI khởi xướng, trong đó kêu gọi mọi người hãy hành động để thay đổi bất công của nền kinh tế thế giới. Ngày 26/11/2013, người đứng đầu Tòa Thánh công bố *Tông huấn Niềm vui Tin mừng* kêu gọi toàn thể Giáo hội bước vào thời kỳ loan báo Tin Mừng mới với lòng nhiệt thành và năng động, đặt trọng tâm vào người nghèo khổ và mở cửa cho mọi người, như có nhà nghiên cứu đã nói: “Ngài sẽ không thay đổi các giáo huấn Giáo hội trong thời gian ngắn. Nhưng Ngài đã soạn bản tông huấn dài này để đưa Giáo hội vào trong thế giới và mở cửa Giáo hội cho các tội nhân không kỳ thị bất cứ ai”³.

Cụ thể hóa chương trình canh tân của Giáo hoàng, một hội nghị tân Phúc Âm hóa khu vực Châu Á được tổ chức lần đầu tiên tại Philippines từ ngày 16/10 đến ngày 18/10/2013. Trọng tâm hội nghị bàn về việc quan tâm đến người nghèo khó, chứ không phải các cơ sở vật chất của Giáo hội. Trong bài phát biểu tại hội nghị này, tân Chủ tịch Hội đồng Giám mục Philippines nói: “Tôi nghĩ, chúng ta nên quan tâm đến những người cần giúp đỡ chứ không phải bản thân mình (...). Nếu lúc xảy ra thảm họa mà các giám mục vẫn nghĩ tòa nhà của tôi, nhà thờ của tôi, giáo phận của tôi... thì không giống Đức Kitô”⁴.

Để thực hiện việc tân Phúc Âm hóa cả chiều rộng lẫn chiều sâu thì cần có những cố gắng vượt bậc trong việc hội nhập văn hóa, quan tâm đến các nền văn hóa ngoài Kitô giáo. Vấn đề này được Giáo hoàng Francis xem như những bước đi căn bản trong truyền giáo. Xuất thân từ Châu Mỹ Latinh, nơi đa dạng các nền văn hóa, là tu sĩ Dòng Tên có truyền thống hội nhập văn hóa trong truyền giáo, Giáo hoàng quan tâm đến việc tôn trọng các nền văn hóa khác và chủ động hội nhập quá trình truyền giáo: “Đối với ngài, Giáo hội chưa bao giờ là Châu Âu và Châu Âu không phải là Giáo hội”⁵.

Giáo hoàng Francis tiếp tục quan tâm đến Châu Mỹ Latinh, là khu vực có đông tín đồ Công giáo nhất hiện nay trên thế giới, cũng là nơi ông đã từng phục vụ, đặc biệt là giới trẻ. Phát biểu trước 45 hồng y, giám mục và chuyên gia cổ vấn thuộc Ủy ban Tòa Thánh về Châu Mỹ Latinh trong cuộc họp diễn ra vào các ngày 25/2 - 28/2/2014, Giáo hoàng nói: “Giáo hội tại Mỹ châu Latinh không thể đánh mất kho tàng giới trẻ, với tất cả những tiềm năng của họ, để giúp xã hội tăng trưởng, với những khát vọng cao cả là hợp thành một đại gia đình những người anh chị em được hòa giải trong tình thương”⁶.

Có thể nói, với hướng canh tân và thích nghi trong mục vụ, Giáo hoàng đã và đang cổ vũ tinh thần phục vụ người nghèo và hội nhập văn hóa.

2.3. Mở ra đường hướng ngoại giao mới

Ngoài hai vấn đề đã nêu, Giáo hoàng Francis còn quan tâm đến đường hướng ngoại giao mới, đặt trọng tâm vào Châu Á và Châu Mỹ Latinh. Chính sự phát triển của Công giáo ở các khu vực này đã góp phần tạo nên gia sản lớn của Giáo hội Công giáo. “Tại Châu Á thế kỷ XXI, Công giáo tăng từ 1,2% lên 3% trong tổng số dân Châu Á, riêng Ấn Độ từ gần 2 triệu lên đến 17 triệu người; Philippines số người rửa tội trong năm 2012 nhiều hơn cả Pháp, Tây Ban Nha, Italia và Ba Lan cộng lại; tại Hàn Quốc, Công giáo tăng khoảng 70% trong thập niên qua lên hơn 5 triệu người, chiếm 10% dân số”⁷. Ngày nay, tại các Giáo hội Châu Âu, Bắc Mỹ đều có sự hiện diện của linh mục đến từ Châu Á. Châu Á và Châu Mỹ Latinh là nơi mà số tín đồ Công giáo tăng nhanh, đức tin Công giáo còn đậm, nhưng quan hệ giữa Tòa Thánh Vatican và một số nước tại hai khu vực này vẫn còn là vấn đề cần quan tâm của Giáo hội.

Đề củng cố và mở hướng ngoại giao mới, Giáo hoàng Francis đã và sẽ có những chuyến thăm nhiều nước Châu Á như: Israel, Palestine, Jordan vào tháng 5/2014, Hàn Quốc vào tháng 8/2014; Nhật Bản, Sri Lanka và Philippines năm 2015. Với một Giáo hoàng được bầu từ thế giới đang phát triển thì việc thăm các nước ở hai khu vực này là điểm cần phải đến. Đường lối ngoại giao này của Giáo hoàng Francis thúc đẩy quan hệ giữa Tòa Thánh Vatican với những nước chưa đặt quan hệ, đối với khu vực Châu Á là Việt Nam và Trung Quốc.

Về quan hệ Vatican - Việt Nam: Giáo hoàng Francis rất quan tâm đến Việt Nam nói chung và Công giáo ở Việt Nam nói riêng. Điều đó thể hiện qua phát biểu của người đứng đầu Tòa Thánh trong cuộc gặp với các phái đoàn lãnh đạo Việt Nam sang thăm Vatican. Trong cuộc gặp với ông Phạm Dũng, Thứ trưởng Bộ Nội vụ, Trưởng ban Tôn giáo Chính phủ, Giáo hoàng nói: “Việt Nam lúc nào cũng ở trong trái tim tôi”. Gần đây nhất, trong cuộc gặp với Chủ tịch Quốc hội Nguyễn Sinh Hùng nhân chuyến làm việc tại Italia, Giáo hoàng phát biểu: Dân tộc Việt Nam luôn ở trong trái tim của ông (...). Người Công giáo Việt Nam phải là công dân tốt, phải là người yêu nước và phải đồng hành cùng dân tộc xây dựng đất nước ấm no, hạnh phúc.

Với tinh thần đó, Giáo hoàng Francis vừa tiếp bước Giáo hoàng Benedicto XVI đối với Công giáo ở Việt Nam qua chỉ dẫn “Bằng đời sống xây nền trên đức ái, sự liêm chính, việc quý trọng công ích, anh chị em phải chứng tỏ rằng người Công giáo tốt cũng là người công dân tốt”⁸, vừa tạo ra một đường lối ngoại giao cởi mở, đặt trọng tâm vào sự phát triển chung, trong đó nhấn mạnh đến vị trí và vai trò của người Công giáo ở mỗi quốc gia.

Về quan hệ Vatican - Trung Quốc: Trong nhiều thập niên qua, mối quan hệ giữa Vatican với Trung Quốc trở nên trầm lắng sau những căng thẳng khi Vatican phạt vạ tuyệt thông các giám mục được chính quyền Trung Quốc ủng hộ tấn phong nhưng không có sự cho phép của Tòa Thánh. Vatican bác bỏ thẩm quyền của Hội Công giáo Yêu nước của Trung Quốc trên Giáo hội và quan hệ ngoại giao với Đài Loan.

Sau khi được bầu, Giáo hoàng Francis đã quan tâm đến việc phát triển quan hệ với Trung Quốc qua những cử chỉ như: viết thư cho Chủ tịch Trung Quốc Tập Cận Bình khi ông đắc cử; cầu nguyện cho nạn nhân động đất ở miền tây Trung Quốc và cho Giáo hội Công giáo Trung Quốc

nhân ngày cầu nguyện thế giới. Theo một số tiên đoán, các quan chức Tòa Thánh và Giáo hoàng có thể sẽ thăm Trung Quốc vào năm 2015. Việc cải thiện mối quan hệ Vatican với Trung Quốc là vấn đề mà cả hai bên quan tâm. Giáo hoàng không thể không quan tâm đến một đất nước có dân số đông nhất thế giới và có tầm ảnh hưởng lớn trên trường quốc tế như Trung Quốc. Ngược lại, Trung Quốc cũng biết được sức mạnh mềm của Vatican không chỉ với tín đồ Công giáo trong nước, mà còn với thế giới và các tổ chức quốc tế. Tuy nhiên, sau thăng trầm của nhiều thập niên, mỗi bên đều biết rõ nguyên tắc riêng cần duy trì và khó khăn phải đối mặt, nên mong muốn mở ra quan hệ giữa Vatican và Trung Quốc còn là vấn đề lâu dài.

3. Kết luận

Một vài phân tích nêu trên chắc chắn chưa thể phản ánh hết được thay đổi của Vatican sau hơn một năm Giáo hoàng Francis lên ngôi. Tuy nhiên, điều này góp phần cho thấy, vị Giáo hoàng này đã và đang quyết tâm cải tổ Giáo hội Công giáo một cách sâu rộng trên các phương diện đối nội, đối ngoại, cũng như đường hướng mục vụ. Việc cải tổ một bộ máy Vatican, thay đổi phương thức truyền giáo khó có thể thực hiện được trong một vài năm, thập chí là cả thập niên. Tuy nhiên, với vị trí và vai trò của người đứng đầu Tòa Thánh, tuyên bố và hành động của Giáo hoàng Francis sẽ có tác động lớn, mở ra một thời kỳ mới của Giáo hội Công giáo trên nhiều bình diện./.

CHÚ THÍCH:

- 1 *Công giáo và Dân tộc*, số 1946, tháng 2/2014: 20.
- 2 *Công giáo và Dân tộc*, số 1947, tháng 2/2014: 26.
- 3 *Công giáo và Dân tộc*, số 1937 - 1938, tháng 12/2013: 47.
- 4 *Công giáo và Dân tộc*, số 1930, tháng 10/2013: 26.
- 5 *Công giáo và Dân tộc*, số 1937 - 1938, tháng 12/2013: 46.
- 6 *Công giáo và Dân tộc*, số 1947, tháng 2/2014: 26.
- 7 *Công giáo và Dân tộc*, số 1949, tháng 3/2014: 23.
- 8 Huấn từ của Giáo hoàng tại buổi tiếp đoàn Giám mục Việt Nam đi Ad Limina (2009).

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Công giáo và Dân tộc*, số 1930, tháng 10/2013.
2. *Công giáo và Dân tộc*, số 1937 - 1938, tháng 12/2013.
3. *Công giáo và Dân tộc*, số 1946, tháng 2/2014.
4. *Công giáo và Dân tộc*, số 1947, tháng 2/2014.
5. *Công giáo và Dân tộc*, số 1949, tháng 3/2014.

Abstract

THE REFORMATION OF THE POPE FRANCIS

After ascending the throne in 2013, the Pope Francis has reformed the Roman Curia in three contents such as the machinery of administration, the mode of propaganda, the foreign affairs policy toward Asia especially Vietnam and China. The reformation of the Pope on orientation of activities has effected to the Catholicism in Vietnam. This article presented the point of view on reforming the Roman Curia and the foreign affairs policy of the Pope Francis.

Key words: Pope Francis, Roman Curia, Holy See.